

Audun Njus

DET STORE SPØRSMÅLET



N E G Julehilsen 2015

Omslag og layout: Audun Kjus

Omslagsillustrasjon: *Der Schenke von Limburg*, fra Codex Manesse (1305 - 1340 Zürich)

Trykt ved Aktiv Trykk AS

ISBN 978-82-91161-42-6

ISSN 1500-0966

Det store spørsmålet

Audun Kjus



I denne søte Juletid ...

Kongsseteren på Voksenkollen over Oslo er stedet den norske kongefamilien oftest feirer jul. Da Håkon V ble kronet til Norges konge i 1906 ble det holdt en stor innsamlingsaksjon og dette anlegget ble gitt til kongefamilien av folket. Bygget sto ferdig i 1910. Da tok også Anders Beer Wilse fotografiet over, som viser en stor tømmerbygning inspirert av tradisjonelle loft og stuer – ikke ulikt Kongsgården i kunstneren August Schneiders illustrasjoner til eventyret om Kvittebjørn kong Valemon. Eiendommen ligger på Voksenkollen i Oslo, og den er et supert utgangspunkt for skiturer i Nordmarka.

Tidlig på morgenen 13. desember 2001 lister Ari Behn seg fra rom til rom og legger ut gjenstander etter en nøye uttenkt plan. Når Märtha våkner og følger sporene blir hun trukket dypere og dypere inn i en kjærlighetslabyrint av fotografier, små

oppgaver og Märtha-liljer. I enden venter Ari på en isbjørnfell. I hendene holder han en ring som bestefaren hans har laget spesielt for anledningen.

På pressekonferansen senere samme dag, da forlovelsen ble kunngjort, ble også historien om frieriet fortalt. En av journalistene lurte på om Ari hadde vært nervøs. Han svarte at han hadde vært veldig nervøs: «En vet jo aldri ... Dessuten tok det lang tid før hun fant frem til meg – på grunn av postene jeg hadde lagt ut.»

Var dét et romantisk og minneverdig frieri?

I 2014 ble det inngått 22 887 ekteskap i Norge. Det burde samtidig bety at spørsmålet "Vil du gifte deg med meg?" ble stilt minst 22 887 ganger. Helst noen flere, for en skulle tro det må ha vært flere som spurte enn det var som svarte "Ja"? Norsk etnologisk gransking er et kulturhistorisk arkiv som dokumenterer dagliglivets historie – sammen med dere som skriver for oss. Det betyr blant annet at vi følger med på hvordan sosiale skikker, som frierskikkene, utvikler seg i Norge. Vi er like interesserte i sammenhengene som vi er i endringene. Ari fridde til prinsesse Märtha et julepyntet hus halvannen uke før julaften, og tiden rundt jul har lenge vært en høysesong for frieri.

Tidligere var selskapelighetene i julen en periode da unge kvinner og menn hadde friere sosial omgang enn resten av året. Å leke kjærsteleker og ta ekteskapsvarsler hørte med i julehøytiden. At julen var en tid for flørt og frieri, viser også de eldste trykte julekortene. Kjærestekort, med bilder av en ung kvinne og en ung mann i en romantisk situasjon, var et av de vanligste motivene for julekort. Å sende et slikt kort



Kjærestekort ca. 1900



Kjærestekort med nisser 1912

til kjæresten kunne være en bekreftelse for løftene man alt hadde gitt hverandre. Et kjærestekort som er sendt til en du ikke (ennå) er kjæreste med (eller til en du bare kanskje er kjæreste med) er ikke bare et kort. Det er et kort, og et spørsmål.

I svarene til NEG-undersøkelsen om frieri fra 2015 har vi fått flere eksempler på at selve julemåltidet, med hele brudens familie til stede, kan brukes som ramme for et formelt frieri. Her er et lite knippe frierier med duft av ribbe, pepperkaker og kongerøkelse:

Far fridde til mor på julaften i 1972 (da var de 22 år). De feiret jul hos hans familie, så han fridde med alle til stede. 45060 kvinne 1990 Bærum

En venn av meg ble bedt til kjæresten på julaften. Under middagen, med 22 av hennes familiemedlemmer til stede, reiste han seg opp, bad om ordet og leverte en liten pakke til venninnens far. I den lå det to ringer og et kort med spørsmål om han fikk lov til å fri til hans datter. Det ble mye oppstuss og det endte med et ja fra henne. 45257 mann 1956 Oslo

Min søster ble fridd til av min svoger på julaften da familien var samlet. Det var nøye planlagt av min svoger, og han hadde spurt min far på forhånd om "hans datters hånd". Nå var selvfølgelig svaret opp til min søster selv, men det var en del av frieriet å gjøre det på den gammeldagse måten. Han gikk ned på kne og fridde. Mine foreldre visste jo om dette, men jeg visste ingenting og var nok like ivrig og overrasket som bruden selv. 45046 kvinne 1972 Oslo

En eks kollega av meg opplevde i godt voksen alder (55, kanskje) at hennes like aldrende samboer midt under et stort juleselskap hjemme hos dem gikk ned på kne og fridde. Med ring og det hele. Hun ble uhyre ille berørt, og innvendig fresende sint, men fikk spøkt det vekk på en måte som ikke ødela hele festen. De fortsatte å være samboere, men giftet seg visst aldri, og nå har han vært død i mange år. 45089 kvinne 1949 Oslo

Jeg ble fridd til av min mann. Det skjedde på julaften i 2005, hjemme i stua til foreldrene mine. Han ba først min far om tillatelse –skjønt det var mest for tradisjonens skyld, han var ikke i tvil om hva svaret kom til å være, og så gikk han ned på kne og spurte om jeg ville gifte meg med ham. Tradisjonelt og romantisk, og det førte til ekteskap. 45120 kvinne 1979 Ålesund

I Norge er julefeiringen på mange måter også en feiring av familien, og i denne sammenhengen kan man forstå at julemiddagen gir anledning til å kunninge for familien at det går mot bryllup. I tillegg er julen en høytid for tradisjoner og for å minnes gamle dager, og det kan gi en bakgrunn for at mange av de som velger å fri under julemåltidet også velger å gjøre det på måter de tenker er tradisjonelle og gammeldagse: først spørsmål til faren om hans datters hånd, og deretter mannen på kne, med ring og det hele. Av eksemplene ser vi at det å bruke julemiddagen til å fremføre et frieri har vært i bruk i hvert fall fra 1972 til 2005

Her, som ellers, er det viktig å kjenne sitt publikum. Mens noen elsker offentlige frierier, er det andre som hater dem. Mens noen mener det kan være en hyggelig gest å spørre faren om han vil gi bort sin datter, mener andre dette er latterlig, helt på trynet og det mest idiotiske man kan forestille seg. Hvor forskjellige syn dere har til det å fri – og til hvordan det kan eller bør gjøres – skal vi se nærmere på om litt. Men la oss holde litt lenger på julestemningen. Det er nemlig ikke bare sånn at julemiddagen gir en anledning for et forberedt frieri, mens familien allerede er samlet og kan forvandles til et publikum. Julen kan også gi den rette sammenhengen og stemningen for et mer improvisert utspill fra en som allerede en stund har gått og båret på tanker om bryllup.

På julaften, etter at besøket vårt hadde gått og lagt seg, ble vi sittende lenge og prate om det å forplikte seg til hverandre, dette var vår første jul i eget hus. Utpå natta, da samtalen hadde gått gjennom både godt og vondt, bestemte jeg meg for at det skulle være nå, og fridde til ham. Hadde jeg ikke fridd da, så hadde nok han fridd til meg kort etterpå, så jeg kom ham i forkjøpet! 45062 kvinne 1973 Nedre Eiker

Rett etter barn nr. 2 ble født fikk vi vite at min mor hadde fått en uheldelig kreftsykdom, og noe av det første jeg tenkte (etter at det verste sjokket hadde lagt seg), var at jeg ønsket å gifte meg mens mamma levde så hun kunne være med på festen. Det var min mann ikke uenig i, men han var veldig treig med å få fridd. Jeg nevnte det igjen, og at vi ikke visste hvor lenge mamma kom til å leve, men ingenting skjedde. På en tradisjonell vennsamling i romjula 2012 skulle en champagne sprettes, og det ble foreslått at vi skulle ta en skålerunde og skåle for noe kjekt sammen med vennene våre – hver med sin skål. Runden gikk rundt bordet, med skål for god mat, hyggelig vertskap, venner... En venninne som satt ved siden av meg dultet i meg når det nærmet seg meg, og sa; gjør det! Og av en eller annen grunn

skjønte jeg umiddelbart hva hun mente, selv om det ikke hadde vært snakk om giftemål/bryllup tidligere (bortsett fra en skål til de som giftet seg tidligere på året). Jeg hadde ikke planlagt noe, og ble litt svett, og sendte mennene i selskapet ut for å ta en røyk, så jeg kunne få pratet med damene rundt bordet. Hopp idet, ikke tenk på om dere har råd, eller om det passer eller noe annet, det eneste som betyr noe er at dere får giftet dere mens din mor lever, sa hun som hadde mistet sin mamma før de rakk å gifte seg. Da mennene kom inn igjen, var det min tur til å skåle, og jeg sa mye fint om min mann og oss, og vennene våre, og livet vårt, om mamma og det å feire store ting i livet, og endte opp med å fri til han. Det var magisk, alle gråt, vi skålte igjen i den allerede påbegynte champagnen, og han sa så klart. JA. 45127 kvinne 1974 Bergen

Like vanlig som å fri på julaften, er det å fri på nyttårsaften – sikkert med mange av de samme grunnene. I tillegg blir det jo sånn at når klokka runder midnatt, kan håpet om et godt nytt år blande seg med håpet om mange gode år sammen.

Jeg ble fridd til nyttårsaften 1957, på vei fra selskap gjennom Stensparken utenfor Fagerborg kirke. Frieries førte til ekteskap, som nå har vart i 56 år. 45255 kvinne 1936 Oslo

Jeg ble fridd til på nyttårsaften en måned etter vår sønn var født for 19 år siden. Vi hadde selskap med tre andre unge par i ca samme situasjon. Barnets far hadde for vane å holde en tale bare til meg på nyttårsaften og denne nyttårsaften holdt han sønnen vår på armen og spurte på vegne av seg selv og han om jeg vil gifte meg med ham. Det ble en artig fest (uten alkohol for mitt vedkommende). På forhånd hadde han kjøpt roser som stod på kjølerommet og jeg trodde det var noen andre i gjengen som skulle få de av en eller annen grunn. Stor overraskelse, og hyggelig med blomster i stedet for ring! 45129 kvinne 1969 Harstad

Søsteren min ble fridd til på nyttårsaften. De hadde hatt familie på besøk om kvelden, som dro hjem før klokka 12. Klokka 12 gikk de ut på verandaen for å se på nyttårsraketter. Frieries kom ut dit med ei rød lita pute, som han knelte på og fridde. Han hadde med ring og en flaske champagne. Og han fikk JA. 45270 kvinne 1963 Ålesund

Min nåværende samboer har fridd til meg. Det var etter noen glass med vin og jeg sa at han fikk spørre meg om igjen når han ble edru. Det var en nyttårsaften med flere

til stede og han gikk faktisk ned på kne. Frierieset har ennå ikke kommet i edru tilstand. Han har flyttet inn til meg og i januar har han bodd her i to år. 45056 kvinne 1957 Sola

Da Ari Behn fant en anledning til å fri til kjæresten sin en drøy uke før julaften, fulgte han et godt etablert mønster. Da han ønsket ut et omfattende, overraskende og romantisk frieri, var han med på å bane veier for et nytt mønster.

Stort og romantisk

Mange av dere som skriver for NEG har lagt merke til at det i dag er blitt vanligere med store og romantiske frieri. Noen mener vi har fått amerikanske tilstander, og det kan sikkert være noe i dette: de unge har latt seg påvirke av amerikanske kulturimpulser. For å få frem kontrasten, og se hva slags endringer som har funnet sted, hopper vi først et halvt århundre tilbake i tid og ser på hvordan det gikk for seg da besteforeldrene til dagens unge friere var i samme situasjon.

Min mann og eg var ungdomsvenner i 1,5 år. Vi avtalte å reise på fisketur til hytta til broren hans. Men då vi skulle hente hyttenøkkelen fekk eg panikk, skulle eg vere aleine med -- heile kvelden? Men vi fiska og kokte fisk i sjøvattn og hadde det koseleg. Den kvelden blei det vi to. Tre månader seinare ringforlova vi oss, og i desember sto vi bryllaup. 45491 kvinne 1937 Hareid

Jeg ble kjent med min kone gjennom min søster, som hadde arbeid nokså langt fra der vi var oppvokst. Første gang jeg besøkte min søster der, hilste jeg på en venninne og arbeidskollega av henne. Vi fikk nok et godt øye til hverandre, men heller ikke noe mer i første omgang. Jeg likte henne, og det ble til at jeg skrev brev, og jeg fikk svarbrev. Brevene ble fler og fler, og så nye besøk. Etter flere brevvekslinger og besøk ble vi enige om å forlove oss. I og med at vi bodde ca. tre- fire timers kjøretur fra hverandre ble ikke besøkene så ofte, så jeg kan vel nesten si at jeg fridde pr. brev. Dem ble det mange av, og vi har dem ennå. 45308 mann 1932 Lom

Jeg ble gift i 1963, men husker ikke om det var noe frieri. "Måtte" gifte oss, som det het den gangen. Ekteskapet varte ikke lenge - han fant seg en annen. Jeg har spurt mine foreldre ... men de husker heller ikke noe spesielt, annet enn at mammas

foreldre ble rasende da hun fortalte hun var gravid. De fikk beskjed om å gifte seg. Jeg ble født en måned etter deres bryllupsdag. 45309 kvinne 1945 Grue

Jeg fridde i juli 1967. Det var ferie og vi reiste med "Holger Danske" (båt) til København, med ryggsekk og telt. Kirsten Kimers campingplads ble vår adresse i nesten 2 uker. Det var lørdag kveld, hvor vi ble enige om å spandere en god middag på oss. Etter middagen fridde jeg, hvorpå vi første mandag kjøpte ringer. 45073 mann 1946 Kongsvinger

Min forlovede og jeg var 21 år gamle da han fikk jobb som vikarlærer i en kommune i Finnmark. Men før han kunne svare ja til jobben spurte han om jeg ville bli med." Ja, men da må vi jo gifte oss" svarte jeg. "Selvfølgelig" fikk jeg tilbake. Vi snakket da sammen i telefon. Vi pakket fem pappesker, to koffertar og ei håndveske og reiste. 45118 kvinne 1948 Sarpsborg

Vi var bare gode venner i over 2 år før vi ble kjærester. Og etter veldig kort tid fridde han til meg. Vi var på hybelen hans og lå i senga og prata og kyssa. Han var 23 og jeg nesten 20. Jeg ble så overrumplet og perpleks at jeg ble helt stum. Ble nesten sint, husker jeg. For jeg syntes det var litt tidlig ... og hadde jo ikke lyst til å svare NEI, men kunne jo heller ikke svare JA. Det forsto han. Et halvår etter forlova vi oss og et drøyt år etter frieriet gifta vi oss. Vi var begge enige om å vente med sex til vi var gift. Kanskje var dette noe av grunnen til "hastverket" ... Jeg er stolt av å ha blitt fridd til - at mannen i mitt liv så veldig gjerne ville ha meg. Jeg har ALLTID kjent at han ønsker meg og vil være sammen med meg i "lykt og tynt". 45077 kvinne 1954 Nord-Trøndelag.

På 1960-tallet var det ikke vanlig med store eller offentlige frieri. Det var kanskje ikke så vanlig med frieri i det hele tatt. I Cappelens *Skikk og bruk* fra 1960 står det at få av dagens unge ektepar i det hele tatt vet hvor og når frieriet skjedde. Det normale var tydeligvis at avtalen om ekteskap ble inngått i en privat og fortrolig situasjon. Det kunne skje ved et frieri der en av de to, oftest mannen, stilte det store spørsmålet. Like vanlig var det at de bare ble enige. Deretter kom den formelle markeringen, da paret gikk sammen til gullsmeden og kjøpte ringer. Dermed var de forlovet og de kunne vise seg offentlig uten at det var noe skammelig med det. Noen steder sa man at de «lanket». Uttrykket viser til at de nå kunne gå hånd i hånd på gaten. Å bo sammen eller å ha barn sammen uten å være gift var derimot ikke greit i de fleste miljøer. Hvis man, av praktiske grunner, ønsket å bo sammen, så giftet man seg.

Hvis paret ville at et romantisk forhold også skulle være et trygt seksuelt forhold, så giftet de seg.

I begynnelsen av 1970-tallet var dette i endring. Venstreradikal ungdom avviste foreldregenerasjonens oppfatning av forlovelse og ekteskap som den eneste veien til et lykkelig og forsvarlig samliv mellom mann og kvinne. Ekteskapet var en borgerlig og patriarkalsk institusjon, som ikke passet for frie og selvstendige unge mennesker, som minst av alt ønsket å være slaver av systemet.

1970: En kjæreste spurte litt henslengt – på gata, mener jeg å huske – om når jeg syntes vi skulle gifte oss. Jeg ville faktisk veldig gjerne gifte meg med ham, men svarte like henslengt «ikke på de nærmeste to årene, i hvert fall». Hvilket jeg også mente, og hvilket han ga uttrykk for at han syntes var et kult svar. Tøff og uavhengig dame, liksom. Ikke av det klengete slaget. Noen måneder etter hadde han satt barn på en annen mens vi fortsatt var sammen, slo opp med meg og giftet seg med henne ... Jeg tror det var grusomt mye saklighet ute og gikk i min generasjon, i hvert fall blant de venstreorienterte. Man ble i første omgang samboere. Men samboerskap var likevel alvorligere enn det er i dag; hensikten var nok for de aller fleste på lang sikt å gifte seg, dersom de trivdes sammen. De fleste, slik jeg husker det, gikk over fra samboerskap til ekteskap uten at det var så mange fikslakerier rundt det. Bryllupene var også av det enkle slaget – ofte bare til rådhus eller tinghus i full fart en formiddag, sammen med forlovere og ingen andre. Nokså fattigslig, tenker jeg i ettertid. 45090 kvinne 1949 Trondheim

Jeg har ikke fridd til noen med direkte spørsmål og har heller ikke blitt fridd til på samme måte, men vi var på et tidspunkt enige om å gifte oss uten at det engang kan tidsbestemmes noe mer enn til våren 1972. At vi i det hele tatt giftet oss på dette tidspunkt var sikkert litt politisk ukorrekt blant jevnaldrende ... Feiringen betalte vi sjøl og som studenter ble det begrenset til nærmeste familie og forlovere. En venn skulle fotografere, men det går neppe å si at vi har brudebilde etter vanlig standard, det var bildene ikke brukbare til. Det er kanskje det eneste jeg ville hatt annerledes: et brukbart bilde. 45128 kvinne 1948 Bergen

Jeg fridde. Tror ikke han hadde tenkt å gjøre det i det hele tatt. Han ville nok helst at forholdet var "fritt" og kjærligheten skulle motstå alt. Det hørtes vel og bra ut, men jeg var nok mer praktisk av meg og ville at barn skulle ha samme etternavn, at skatt og andre offentligheter skulle gjelde oss begge. Dette var på 1970-tallet ... Jeg måtte

faktisk argumentere for giftermål :-) Det var om sommeren, vi satt på en liten støpt murkant ved plenen. Det var det hele. Ingen jubel, ingen ekstra kysst eller klemmer. Meget jordnært, ha ha! 45136 kvinne 1952 Bergen

Jeg er gift, men det foregikk ikke noe i forkant som liknet på frier. Å gifte seg var småborgerlig, derfor ble det gjort minst mulig ut av det. Min samboer (nåværende mann) og jeg ble bare enige om at nå var det vel like greit å gifte seg siden vi allerede hadde et barn på tre år og ventet nr. to. Det var ingen romantikk med dette. De var en praktisk greie ... Å ligge på kne med blomsterbukett er for meg en temmelig komisk handling. Jeg ville bare syntes at det var pinlig, og tenkt at den mannen må være fullstendig på jordet. I våre dager da mann og kvinne skal være likestilte, og de aller fleste har vært samboende før de gifter seg kan jeg ikke skjønne at det har noen plass med et formelt frieri. 45061 kvinne 1952 Oslo

Hvis det var moralsk suspekt å gifte seg, så var det like tvilsomt å fri. 70-tallets bryllup i forbifarten: en formiddag hos byfogden, brudebilder litt ute av fokus (det stikker en avis opp av lommen til brudgommens dressjakke) henger sammen med frierier som kommer litt henslengt, på gata: «Du, vi skulle ikke gifte oss?» Sekstiåttene som har svart på undersøkelsen har lagt merke til forskjellene mellom hvordan de selv gjorde det og hvordan mange unge gjør det i dag. Noen undres over hvor saklige og demonstrativt uromantiske de selv var. Andre mener dagens unge er på ville veier. Mens de selv tok et oppgjør med undertrykkende og unødvendige uskikker, som vi nå kunne vært ferdige med en gang for alle, ser de med skrekk og forbauselse en hærskare unge kvinner som kler seg som prinsesser og marsjerer ned midtgangen i kirkeskipet til Mendelssohns brudemarsj med stjerner i øynene og roser i kinnene - mens unge menn faller på kne med ringen fremstrakt etter at de har spurt faren om «din datters hånd».

Nå har vi gått en lang omvei for å komme til hovedsaken: la oss se nærmere på hvordan det er blitt vanlig å fri til hverandre på 2000-tallet.

Svigerdotter mi fortalte at dei skulle på tur til ein høg fjellnut. Trass i det var ein varm dag drog sonen min med ein stor ryggsekk. Komme opp opna han sekken. La duk på mosen. Sette fram god mat, roser (inne i ei glasklokke) fine glas, ei flaske «sprudlevatn» og sist sette han opp fotostativet. Så gjekk han ned på kne og fridde. Meir romantisk kunne det ikke verte. Og då han fekk sitt «ja» klikka fotoapparatet i veg. På soveromsveggen deira heng eit stort bilete frå denne fine stunda. Med fint ver

og eit storslagent utsyn kunne det berre verte ei fin og god stund.

45285 kvinne 1935 Volda

Min kjære møtte meg etter jobb med kofferten min pakket. Jeg skjønnte ingenting, trodde han hadde ombestemt seg og ville bli med hjem til hjembyen min for helga sånn vi hadde snakket om. Vi begynte å gå utover mot Aker Brygge og videre, da skjønnte jeg ikke hvor vi var på vei. Men han hadde ordnet rom på The Thief. Det beste av alt var jo egentlig at han hadde pakket penklær, toalettsaker og alt til meg. Vi tok oss en bedre middag på en restaurant i området og jeg var glad og fornøyd etter mat og bobler i glasset. Da vi kom tilbake til hotellet sto det røde roser og champagne der (det slo meg fortsatt ikke hva som skulle skje). Han masa om at jeg måtte komme ut på balkongen og se på utsikten. Jeg ville ikke det - det var november, iskaldt, mørkt og en skummel glassveranda høyt oppe. Tilslutt måtte han bestemt insistere på at jeg skulle komme ut. Jeg stod med ett ben ute i det han tok hånden inn på innsiden av dressjakka - DA skjønnte jeg det! Og jeg kjente at hjertet mitt fysisk hoppet i kroppen. Han sa sikkert noe fint (men jeg husker ikke), knelte og viste frem en glitrende ring. Jeg trodde ikke det var sant og sa faktisk nei flere ganger. Men jeg mente selvfølgelig ja!

45049 kvinne 1987 Oslo

Høsten 2010 hadde jeg grunnet på det en stund ... Hun hadde blitt gravid på forsommeren. Husker at første gang vi var på setra i Hedmark tok jeg med meg den hvite dressen min for å fri mens vi var på tur. Det var ikke god nok stemning den turen. Hun hadde mageplager fra graviditeten, så det ble bare med å lure unna dressen i bagasjen. For jeg ville jo få en ny sjanse. Og det fikk jeg. Noen måneder etter dro vi opp igjen. Husker godt dagen da jeg pakket dressen ned i sekken med mat og drikke for å gå en liten tur. Det hadde snødd, så vi måtte finne et turområde uten å komme for høyt. Nord for Savalen i Hedmark er det fin utsikt og man kan gå rundt flere vann. Da vi rastet ga jeg henne ørepropper med noe musikk jeg mente passet, som jeg ikke husker nå lenger hva var, og i det skjulte tok jeg på meg dressen. Hun lo og gråt en liten tåre da hun så meg, for hun skjønnte nok hva som skulle komme. Det ble ja. Og vi gikk glade hjem. Jeg fortsatt i den hvite dressen. 45269 mann 1971 Hedmark

For en tid siden hørte jeg om frieriet til noen venner av en bekjent. Paret var i 20-årene og det var en kald dag i midten av februar i Bergen. Mannen hadde brukt lang

tid på å planlegge: Han hadde funnet et diskre utkikksted på Fløien og her skulle det store skje. Han gikk opp og ned til Fløien seks-sju ganger denne dagen for å ordne alt som skulle til: Masser av stearinlys, tepper og puter, en velfylt picknickkurv og roser. Mellom trærne hang han opp bilder av seg selv og kjæresten, i tillegg til at han hadde laget en stor kollage med bilder av de to sammen. Jeg husker ikke detaljene rundt hvordan kjæresten kom til stedet, men hun svarte i alle fall ja til frieriet. En tidligere klassekamerat skal ha fridd til sin nåværende kone da de var på ferie i USA. Jeg vet ikke noe særlig om detaljene, men jeg vet at grundig planlegging, et helikopter og Grand Canyon skal ha vært involvert. Likeledes forlovet nylig broren til ei venninne seg. Han hadde ordnet det slik at kjæresten ble hentet i limousin etter jobb og kjørt til ei kirke de begge har et nært forhold til. Heller ikke her vet jeg så mye mer om hva som skjedde, men alt var planlagt til minste detalj.

45114 kvinne 1987 Hovsherad

Mannen til en venninne av meg hadde på forhånd ringt og spurt faren hennes om det var greit at han fridde til datterens hans. Da dagen kom, hadde han satt opp fakler ned til det utvalgte stedet, og da hun kom dit, gikk han ned på kne, fremførte budskapet og fikk ja. Så sabled han en champagneflaske som feiring av at hun sa ja.

45102 kvinne 1978 Oslo

Det skjedde på en strand på en gresk øy. Min daværende kjæreste tok meg med ut på kveldstur, gikk ned på kne og fridde. Da jeg sa ja, hadde han champagne klar. Ingen ring derimot, for han visste at jeg ville velge ringen selv. Så vi brukte neste kveld på tur rundt i butikker for å finne akkurat den rette ringen. Etter frieriet gikk vi ut og spiste. Det var romantisk og privat. Jeg ble overrasket over at det ikke var er stort, offentlig frieri, å la over høyttalerne på en stor fotballkamp, på scenen eller lignende, siden kjæresten liker stor ståhei. Men han trodde jeg ville sette mer pris på at det var privat ... Det er tross alt et øyeblikk som er med oss resten av livet. Om det er hverdagslig, storslagent, privat eller i all offentlighet spiller ingen rolle synes jeg. Hver sin smak. Også når det gjelder hvem som skal fri. Jeg fortalte kjæresten min at jeg aldri kom til å fri, fordi det var viktig for meg å bli fridd til av kjæresten min, hvis det øyeblikket skulle komme. Jeg ønsket det tradisjonelt. Andre gjør ikke det. Det er ikke viktig å følge "regler", følg hjertet.

45081 kvinne 1975 Vestlandet

Dette er frierscener fra de siste 20 årene, som viser ulike situasjoner og fremgangsmåter. Hva har de til felles? Hvordan skiller de seg fra frieriene på 1960

og 1970-tallet? Det er jo ikke alt som er forskjellig. Det finnes ting som likner også. Mange frieri skjer på ferieturer. Fra 60-70-tallet hører vi mest om hytteturer og campingferie i Danmark. På 2000-tallet kan reisemålene være lengre unna, som USA, Dubai eller Hellas. Forskjellene er likevel, bokstavelig talt, iøynefallende. De nye frieriene er atskillig mer dramatiserte enn 60-70-tallets lavmælte eller slentrende frieri. Nå frir de ved verdens største juv (Grand Canyon) eller på toppen av verdens høyeste tårn (Burj Khalifa i Dubai, 828 meter). Det kan ligge timer, ja uker med planlegging bak. Den du frir til blir overrasket og overveldet – skikkelig tatt på senga. Sabling av champagneflasker og hav av stearinlys kan være med i bildet. Når kvinner født på 1980-tallet eller senere forteller om hvordan en kan eller bør fri, ser det ut til at frieriet, gjennom alle variasjonene, har et tydelig og avklart visuelt uttrykk:

Jeg ble fridd til i 2007, da hadde vi vært sammen 6 mnd. Det kom helt overraskende. Romantisk gåtur ved en strand og plutselig går han ned på kne og spør. Jeg svarer selvfølgelig ja, og han setter ringen på min finger ... Jeg synes det er mannen som skal fri og gå ned på kne. Det er kanskje litt gammeldags, men jeg synes det er romantisk.
45085 kvinne 1982 Alstahaug

Jeg syntes at den som frir skal stå på ett kne om han velger å knele men jeg forstår ikke logikken i det. Jeg er litt gammeldags og synes det ideelle romantiske er at mannen frir. Ellers er det fint å være litt oppfinnsom, gjerne spontan også!
45068 kvinne 1982 Oslo

Det er jo litt koselig med det tradisjonelle frieriet der man går ned på kne, men det kan jo foregå på så mange andre overraskende og morsomme måter også!
45097 kvinne 1989 Hordaland

Et frieri med minimum romantikk: Ned på kne, i et spontant frieri. Middels romantikk: gjort litt innsats i en romantisk omgivelse, så ned på kne. Max romantikk: Har funnet en setting som er spesiell for damen. En setting hun setter pris på rent estetisk, eller personlig og emosjonelt. Gjort litt "arbeid" rundt frieriet, som er synlig, slik at damen føler at mannen har gjort en real innsats for henne. At mannen kjenner brura si litt godt, og vet hva hun liker/ ikke liker er da et must. At han kjenner hennes preferanser i forhold til om hun synes feks offentlig kjærlighetserklæring med følgende frieri, er "kleint" eller om hun setter pris på det.
45113 kvinne 1980 Østfold

Det tradisjonelle og gammeldagse frieriet med frieren på kne for en overrasket og overveldet hjertets utkårede holder mange av dagens unge frem som det ideelle frieriet. Men her er det også en gåte: Hvor kommer den fra, forestillingen om at det er akkurat slik et tradisjonelt frieri skal være? Det kommer jo tydeligvis ikke fra brudeparenes foreldre eller besteforeldre.

Kanskje vi kan finne noen ledetråder ved å gå de forskjellige elementene i forestillingen etter i sømmene.

Ringene

Bruken av forlovelsesringer og giftringer er gammel, men hvordan de er blitt brukt, har variert. Det at forlovelsesringen er den samme som giftringen er trolig det opprinnelige. Kirken mente helt til opplysningstiden at ekteskapet besto av et avgitt løfte om ekteskap, og deretter en seksuell fullbyrdelse av ekteskapet. Det at man i tillegg var nødt inngå en formell, offentlig sivil kontrakt for at ekteskapet skulle være gyldig, ble først innarbeidet hos vanlige folk mot slutten av 1700-tallet. Bytte av ringe var et materielt og synlig uttrykk for at ord som var uttalt – i den materielle verden ikke annet enn vibrasjoner i luften – i den åndelige verden var evige og bindende. På 60-tallet var det normale ved et eventuelt frieri, at ringene ikke ble presentert der og da. Først når man var enige om å bli forlovet, gikk man sammen til gullsmeden. Hvordan de to var blitt enige om å gifte seg, var en privat sak. At de var blitt enige ble offentlig kunngjort da de begynte å gå med ringene.

Noen steder har man utviklet et mer gradert system, med flere sett av ringe. Når de to fikk fast følge, byttet de vennskapsringer. Når de forlovet seg ble vennskapsringene byttet ut med forlovelsesringer. Endelig, når de giftet seg, fikk de på seg giftringene. I prinsippet kan de tre forskjellige ringene følge av tre forskjellige spørsmål: "Skal vi være sammen?" "Skal vi forlove oss?" og "Vil du gifte deg med meg?" I Norge har det ikke vært vanlig å sette på ringe under ekteskapsinngåelsen i kirken. Da kronprins Håkon skulle gifte seg med Mette Marit i 2001 ønsket de å bytte ringe foran alteret i kirken, og ved denne anledningen ble kirkens ritual endret slik at det i dag offisielt gis mulighet for å gjøre dette.

Tilby ringen under frieriet eller gå til gullsmeden sammen etterpå? Er det noen forskjell? Under frieriet blir tilbudet om ringen en del av en fremvisning. Tilbudet

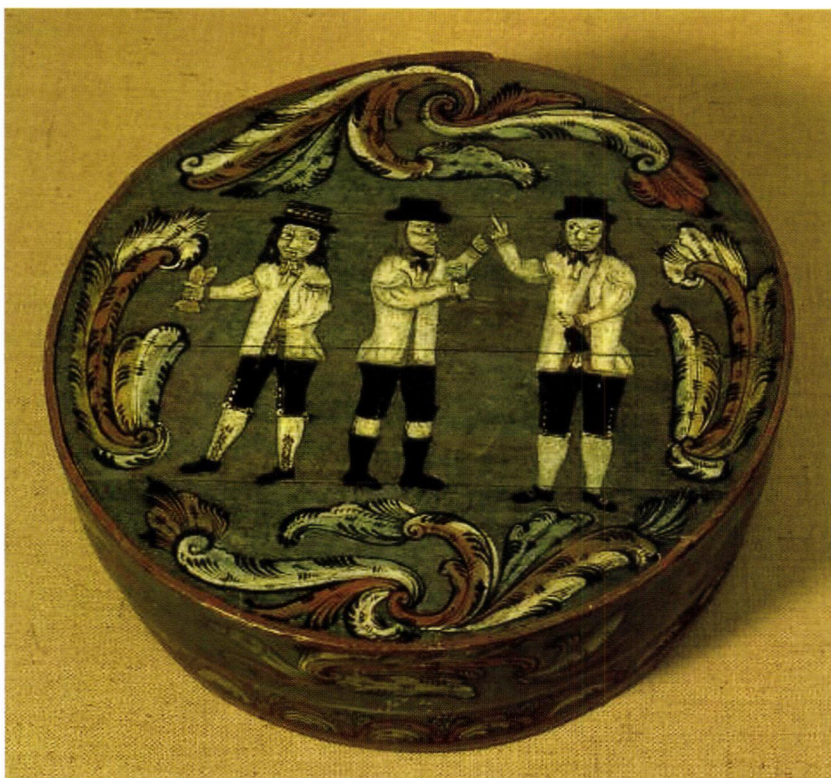
om ringen blir en del av et visuelt fremført frieri: det skal ses. Kanskje det bare skal ses av den du frir til, men kanskje det også skal ses av andre. Kanskje det er et poeng at frieriet skal ses av ganske mange andre. På den annen side: når de to går sammen til gullsmeden og kjøper ringer, får vi et sterkere uttrykk for en gjensidig avtale. Men i dag vil ikke det at man viser seg offentlig for første gang med forlovelsesringene kunne bety det samme som på 60-tallet. 70-tallets barrikadestormere med deres papirløse samboerskap, som ble enkelt formalisert en formiddag på tinghuset, undergrov den felles forståelsen som tidligere fantes om forlovelsen og forlovelsestiden. Forlovelsen har altså mistet mye av sin betydning og kanskje er dette noe av bakgrunnen for at selve frieriet er blitt mer synlig? Tidligere ble det mange steder meldt med annonse i avisen at "nå har den og den forlovet seg". I dag blir det enkelte steder tilsvarende annonsert at "nå har den fridd til den - og fått ja".

Overraskelse!

I frierier som dette skal den det fris til helst bli overrasket. Det tar seg ikke like godt ut hvis frieren gjør stor romantisk gest, og den det fris til ikke har noen synlig følelsesmessig reaksjon. Her finner vi tilsynelatende en selvmotsigelse: mange unge kvinner ønsker seg et overraskende frieri, samtidig sier de - i blant de samme unge kvinnene - at et overraskende frieri er noe av det verste de kan tenke seg. Dette er ikke så rart som det kanskje kan synes. Ved de fleste frieriene har paret allerede funnet ut at de vil leve sammen, de har ofte også snakket om at de gjerne vil gifte seg. At det skal fris er ikke noen stor overraskelse. Overraskelsen er nøyaktig hvor, når og hvordan det fris.

Her kan det være fristende å ta en liten avstikker til det gamle bondesamfunnet. Med nattefriingen, der de voksne jentene lå på burloftet eller fjøshemsen om sommeren og fikk besøk av bygdas gifteklare unge menn, hadde de unge en sjanse til å finne den de ville gifte seg med. Når det kom så langt at frieren var klar til å gjøre et formelt frieri, var han som regel allerede ganske trygg på at både jenta og jentas foreldre ville svare ja. Det var også det tryggeste, for ellers ville han ende opp som en komisk figur: den forsmådde frieren. Selve frieriet var en formell affære.

Under er det bilde av ei klesøskje fra Telemark, malt i 1805 av Ola Hansson. På lokket ser vi en frierscene. Til venstre står frieren. Han vender seg bort fra



forhandlingen mellom talsmannen i midten og jentas far til høyre. Talsmannen står klar til å skåle for avtalen mens faren er morsk. Jenta er til stede i vottene frieren holder i hendene. De har hun antakelig strikket for å vise ham at hun vil gifte seg med ham. At ikke frieren selv, men en talsmann fører ordet, gjør fallhøyden mindre for frieren hvis han får nei.

Spørre far

Noen av dagens unge friere mener tydeligvis det er riktig at de skal spørre faren til jenta om lov til å fri før de fremfører selve frieriet. Her er de på historisk grunn.

Jenta har kunnet gifte seg uten foreldrenes tillatelse, men da har hun ikke kunnet forvente noen medgift eller noen annen hjelp til å stifte bo. Generelt har foreldrenes støtte vært viktigere jo større den eventuelle medgiften kunne tenkes å være. (Ingen har stått friere i valget av livsledsager enn de yngre husmannssønnene.) En av meddelerne våre peker på en viktig side ved dette systemet for oss: Hvis mannen skulle tas seriøst som frier måtte han også være i stand til å forsørge jenta med en standard som passet for hennes stand. Om han virkelig var det ville foreldrene i mange tilfeller ha bedre forutsetninger til å bedømme enn jenta selv.

Det har vore gutane/karane som skulle fri. Og dei skulle klare å «brødlø» kone og barn. Kona sin innsats vart ikkje så hardt rekna med. Men i dag har mange kvinner meir løn enn menn, og kven friir då?

45285 kvinne 1935 Volda

Den samme meddeleren kan fortelle om hvordan søsteren hennes ble fridd til:

Søster mi er sju år yngre enn eg. På ein dagsskitur på fjellet saman med vener, møtte dei ungdomar frå ei grannekommune. På veg ned att susa ein av disse gutane forbi. Komen ned sat guten i stova saman med får. Og der hadde han høgtideleg spurt far om lov til «å beile». Far sa at no var gjenta der og kunne svare sjølv. Ho takka pent nei, for ho hadde då andre ho likte betre. Og elles ville ho ikkje binde seg, men ta ei utdanning. Ikkje kjende ho guten så godt heller, berre sett han og kanskje dansa med han på festar. 45285 kvinne 1935 Volda

På 1960-tallet har dette vært en gammeldags måte å fri på, trolig også i Volda. Den samme kvinnen forteller også om hvordan hun selv brukte forlovelsestiden på å forberede seg til å stifte bo.

I forlovelsedagane mine hadde eg ei kiste eg samla utstyr i. Etter kvart som eg tende pengar kjøpte eg sengetøy som eg sydde og la i kista. Handdukar sydde eg og broderde monogram på. Ja, i ferien min vov eg jamvel linhanddukar som eg seinare sydde og broderte monogram på. Dei var til å tørke hendene på. Eg broderte dukar – store og små – og samla alt eg elles hadde råd til og ville få bruk for. Dette vert nok ikkje meir brukt, for alt kan kjøpast på butikken. Og kven lærer sy monogram i dag? Men vi visste det tok tid før vi kunne gifte oss. 45285 kvinne 1935 Volda

I de gammeldagse skikkene i Volda på 1960-tallet ser vi hvordan samfunnet har forandret seg. Men en annen ting kan vi også legge merke til: når nye skikker

kommer til, betyr ikke det automatisk at gamle skikker blir borte. Her skal vi se et nyere frieri som også har en god miks av gamle og nye skikker:

Vi ble enige om å forlove oss og gifte oss. Vi gikk sammen og bestilte ringer med inngraving av datoen i 1991. Dagen før selve forlovelsesdatoen ba vi min far om å frakte oss ut til en øy ytterst i fjorden og sette oss av, en øy med friluftsområde og spor etter krigsårene, men ingen befolkning eller bebyggelse, hytter eller hus. Og dermed ingen andre folk enn oss. Dette var i juli, vi hadde med oss telt og champagne. Det ble ganske dårlig vær og vi tilbrakte mye tid i teltet med prat og å dele tanker for fremtiden. Vi hadde vært kjærester i over ett år. Vi klarte ikke helt å vente til dagen etter, men like etter midnatt sprettet vi "champagnen" den musserende, og satt på hverandre ringene. Det var vått, og det var grått, men vi hadde en strålende og minnerik opplevelse. Vi visste vi ville være sammen for bestandig, vi var nesten 21 år og studenter begge to, vi visste også at vi ikke hadde tenkt å gifte oss med det første, men ville være forlovet slik at vi viste omgivelsene og hverandre at vi mente alvor med forholdet vårt. Det kan være vi har misforstått at jeg forbinder forlovelse med frieri. Det må jo nødvendigvis ha kommet et slags gjensidig frieri da vi bestemte oss å forlove oss, vi plukket ut ringer og fikk dem ferdig inngravert til selve forlovelsesdagen. Det var vel noen ukers levering. Da vi skulle sette på oss ringer gikk min kjære ned på kne i mørket i svabergene på den øde øyen, og han kom med et frieri: "Vil du gifte deg meg?", men det var jo noe vi alt hadde kommet til enighet om tidligere, men vi følte vel at det også måtte gjøres på den "rette måten" med at han gikk på kne og ba om å få gifte seg med meg. Det ble virkelig dårlig vær, såpass ruskevær at min far og mor begynte å bli bekymret for oss. Avtalen var å bli hentet fra øyen etter tre dager. Vi var egentlig ganske lettet da de kom med båten alt ettermiddagen etter. Vi hadde forlovet oss og gjort det vi kom for, og var ganske våte og kalde og klare for å dra tilbake til sivilisasjonen. Vi hilste på dem og pakket sammen leiren, men sa ingenting om forlovelsen. Min tilkommende stulte seg på dekk ved siden av min far og hold "tilfeldig" hånden med den flunkende gullringen i synsfeltet for kapteinen uten at han eller min mor la merke til det. (Ringene var forøvrig helt enkle, make 3 mm glatte gullringer, så vidt overkommelig på studentbudsjett). Til slutt mer eller mindre viftet han hånden fremfor øynene, vi var sprekkeferdige og fortalte om forlovelsen. 45142 kvinne 1970 Bergen

Paret er blitt enige går til gullsmeden sammen og setter på ringene uten andre til stede, men for å gjøre det ordentlig legger de inn et moderne-tradisjonelt frieri når

ringene skal på. Fortellingen slutter likevel med en gammeldags scene der frieren forsøker å få jentas far til å legge merke til forlovelsesringen.

Hva med de unge mennene som spør jentas far om å få fri? Er dette en tilsvarende blanding av nytt og gammelt? Jeg tror det er annerledes. Verken foreldrene eller besteforeldrene til disse unge frierne har vokst opp i et samfunn der det har vært vanlig å spørre faren på denne måten. Det jo også ganske klart i fortellingene at spørsmålet til faren regnes som en formalitet. Det ville være ganske uhørt hvis faren motsatte seg forbindelsen på dette stadiet – det er ikke en rett han faktisk har. Og frieren ville aldri spurt faren hvis det var en mulighet for at faren skulle svare nei.

Nå kjennes det som vi er på vei inn i et vanskelig farvann, med skjær og grunner som ikke kan forseres i denne lille julehilsenen. Her blir det politisk. For: er det å spørre faren til jenta om lov til å fri en uskyldig henvisning til gamle dagers skikker og levemåter, noe som er med på å gjøre frieriet til en spesiell og eventyrlig hendelse, eller er det også et politisk signal om at de som gjør dette ikke godtar den politiske venstresidens feministiske standpunkt at kvinner og menn på alle livets områder skal anerkjennes som likestilte og likeverdige? Jeg skal ikke forsøke å svare på dette spørsmålet her, men det bør stilles.

Det er mannen som frir

Dette tar oss i grunnen videre til oppfatningen om at det er nettopp mannen som skal fri. Dette var en fast og tydelig regel. På 60-tallet ble den nok mindre tydelig, da man godt kunne bli enige om å forlove seg helt uten noe egentlig frieri. Fra 70-tallet har vi kunnet flytte sammen, for siden eventuelt å formalisere forholdet ved å gifte oss. Det er ikke strengt tatt nødvendig at noen frir.

I beretningene vi har fått inn mangler det ikke eksempler på damer som har fridd selv, verken på 70-, 80- 90-, eller 2000-tallet. Knelende damer mangler riktignok. Når damene gjerne vil gifte seg men ikke syns de selv kan fri, så får det flere følger. Vi får historier om hvordan menn er blitt presset til å fri. Disse historiene slutter ikke nødvendigvis veldig godt.

1976: Alle rundt meg etablerte seg, og jeg ble grepet av Den Store Panikken. Fikk meg ny kjæreste, fra en annen by. Jeg sa at hvis det skulle være noen vits i forholdet,

fikk en av oss flytte. Han gikk med på dette, og jeg flyttet 55 mil nordover i landet, og inn hos ham. Snart sa jeg at jeg ville ha barn, og han gikk nølende med på det. Så sa jeg at da burde vi først gjøre som skikkelige mennesker og gifte oss, og han gikk med på det også. Akkurat så stusslig som dette: Jeg «sa» og han «gikk med på». Vilje og motvilje. Det ble både giftning (et lite og meget uromantisk bryllup, ganske gjerrig gjennomført på alle måter) og barn, og etter noen år var jeg mer enn lykkelig over å rygge ut av hele ekteskapet. Siden har jeg verken fridd eller blitt fridd til, og det samme kan det være. 45090 kvinne 1949 Trondheim

Jeg pushet veldig på. Vi hadde ikke vært kjærester særlig lenge, men jeg fikk lyst på barn og å gifte meg øyeblikkelig, nesten. Jeg må innrømme at jeg tvang ham til å fri til meg (litt på lek) med jukseringer. Jeg ser for meg ansiktet hans der han liksom tok sats og fridde. Dette var på en benk ved Lungegårdsvannet i Bergen, vi var studenter begge to. Vi var begge veldig forelsket, men herregud for en hast jeg hadde. Jeg sa selvfølgelig ja, det var jo jeg som hadde kommet på det. Og juksefrieriet førte oss til giftermål i 1989. Og skilsmisse noen få år og to skjønne barn etter. 45109 kvinne 1967 Stavanger

Har en venninne som ba om å bli fridd til, og hvordan det skulle gjøres. Da han fulgte anvisningene og kom med spørsmålet fikk han beskjed om at hun måtte tenke på det. 45065 kvinne 1970 Hamar

Vi har også fått inn historier om hvordan kvinner har fridd på skuddårsdagen. Det er en gammel forestilling at kvinner kan fri 29. februar, uten at det er helt enkelt å si hvor og når dette kommer fra. Skikken fantes i hvert fall på 1200-tallet. Det sies gjerne samtidig at hvis kvinnen får nei har hun rett på 12 par hansker. Muligheten for å fri på skuddårsdagen kan ha fungert som en nødløsning for kvinner som har ventet urimelig lenge på at kjæresten skulle fri. Vi får ikke høre noe om hansker i fortellingene dere har gitt oss, men de tre som forteller at de fridde på skuddårsdagen, kan også fortelle at mannen svarte «ja». Her er den mest omfattende historien:

Eg hadde ein særdeles kjedelig tid på jobb og fant ut at eg måtte ha noko å sjå fram til. Det var skotår og eg tenkte at å fri til kjærasten min den 29.2. var ein bra ting å sjå fram til samtidig som at å gifte seg også var på tide. Han var nok ferdig med ekteskap for ei stund, i allefall med tanke på å ta initiativ til det. Eg sette av datoen til litt tull. Han fekk møteinvitasjon av sjefen sin sammen med ei av dei andre sjefane. Og ho

rydder ein kalenderen for. Han kom fyrst til hotellet i Nydalen, der var det ingen, men i resepsjonen låg det ein lapp om at det var på hotellet på Holbergs plass. Han kom dit. Kunne jo ikkje finne sjefane sine og vasa rundt der. Eg hadde da lagt at eit kort i resepsjonen og sagt at det måtte leveras når det var ein som kom og spurte etter møte med Riksteatret. Det var bare så vidt resepsjonistane klarte dette fordi beskjedar går jo kun på EDB-maskina må du vite. Men det var ei som var vakjen og fant fram kortet. Eit kort i gull og glam med spar konge på. Der stod det: hei min sparkonge. Kan eg få vere spardama di? Kom opp til Summit. Han skjønnte fortsatt intet, men tok turen til baren i øverste etasje. Der hadde eg avtalt at når eg fekk selskap ved bordet skulle det serveres champanje. Så satt eg der, han kom slentrende med kortet i hånda og lurte jo på hva dette var. Eg er jo ikkje erfaren med dette spørsmålet, så det kom jo ein tanke klønete fram om han ville gifte seg med meg? I alt dette kløneriet så kom to champagneglass – veltende ned i fanget hans! Det blei jo litt oppstuss og servitøren var jo heilt i frå seg:-) Me enda med å bytte bord. I all hurlumheien fekk eg liksom følelsen av at eg ikkje var heilt ferdig, så eg måtte jo spørre da: ja, kva blei det til? Jeg sa jo ja, jo – var svaret. Så da ble det mere champis og det ble oss. 45086 kvinne 1970 Oslo

Mange av dere som skriver for oss mener det i dag er en selvfølge at kvinner har samme rett til å fri som menn. En ikke ubetydelig del av de unge kvinnene mener likevel at for dem selv vil det beste være om mannen frir. De har ikke noe imot at kvinner frir; det er kvinners soleklare rett å fri, men selv vil de helst bli fridd til av mannen.

Ned på kne

Når folk sier de er tilhengere av tradisjonelle frierier, så er det en ting som hører med: mannen skal falle på kne før han stiller selve spørsmålet. De som beskriver knefallet nærmere sier at han skal stå på ett kne når han stiller spørsmålet og tar frem ringen.

Hvor kommer dette knefallet fra? Spørsmålet er på samme tid enkelt og vanskelig å besvare. Mannen som faller på kne før han erklærer sin evige kjærlighet kommer fra høymiddelalderens ridderlitteratur. Riktignok fant jeg ikke så mange knelende kjærlighetserklæringer i det raske søket jeg selv gjorde i ridderlitteraturen, men de

jeg fant er såpas tydelige og populære at sammenhengen er grei nok.
Kroneksempelen er fra Cretien de Troyes' roman *Yvain - Løveridderen*.

Ternen tar Yvain ved hånden og fører ham dit hvor han skal bli inderlig elsket. Dog frykter han at han skal bli dårlig mottatt, og frykter han det er det sannelig intet å undre seg over. De fant fruene sittende på en stor rød pute. Fylt av angst og beven trådte Yvain inn i fruens gemakkk: der satt hun uten å mæle et eneste ord. Denne skremmende taushet gjorde ham så forvirret at han var sikker på han var forrådt. Lenge ble han stående borte ved døren, inntil ternen grep ordet og sa:

«Fem hundre ganger forbannet være den sjel som til en skjønn frues gemakkk bringer en ridder som ikke har mot nok til å nærme seg, som verken har tunge eller munn eller vett nok til å bli kjent med henne!» Hun tok ham hardt i armen og la til: «Tre kun nærmere, ridder, og vær ikke redd for at min frue skal bite Eder; be henne heller om fred og fordragelighet, og sammen med Eder vil jeg be om at hun må tilgi at I drepte Escalos hin Røde, som var hennes husbond!»

Uten å nøle faller herr Yvain på kne, folder sine hender og taler til henne som hennes sanne venn:

«Edle frue, ikke vil jeg be om nåde – jeg vil tvert imot takke Eder for alt det måtte behage Eder å gjøre med meg, for intet kan mishage meg, når det kommer fra Eder.»

«Intet, min herre? Og hvis jeg lot Eder drepe?»

«Da ville jeg takke Eder av hjertet, annet vil I aldri høre fra min munn.»

«Aldri har jeg nu hørt på maken! Efter eget ønske og behag, og uten at jeg har tvunget Eder til det, legger I Eders skjebne helt og holdent i mine hender.»

...

Men én ting skulle jeg gjerne vite: Hvor mon kommer den fra, den makt som byr Eder til å bøye Eder i ett og alt for min vilje? Jeg tilgir Eder enhver ugjerning eller udåd, og ber Eder sitte ned og fortelle meg hvordan det har seg at I er blitt beseiret.»

«Edle frue,» svarte han, «den makten kommer fra mitt eget hjerte, som nu er bundet til Eders og lytter kun etter Eders ønske og vilje.»

«Og dette hjerte, min søte venn, – hvem har gjort seg til herre over det?»

«Det er mine øyne.»

«Og eders øyne?»

«Det er den store skjønnhet jeg ser i Eder.»

«Og denne skjønnhet, hva galt har den gjort?»

«Edle frue, den har fått meg til å elske.»

«Elske? Hvem mon?»

«Eder, kjæreste frue.»

«Meg?»

«Det er sannheten.»

«På hvilken måte?»

«Slik at ingen kan elske høyere enn jeg, slik at mitt hjerte aldri kan forlate Eder, slik at jeg overgir meg uten forbehold til Eder, slik at jeg må elske Eder høyere enn meg selv, slik at etter Eders ønske, etter Eders vilje, skal jeg leve eller dø.»

«Og ville I våge å påta Eder å forsvare min kilde?»

«Javisst, edle frue, mot hvem det skal være.»

...

«La oss nu gå til den store sal hvor alle mine menn sitter forsamlet for å råde meg, og med deres bifall har jeg nu lov til å ta meg en husbond, da situasjonen krever det. Derfor gir jeg meg selv nu til Eder uten å søke lenger, for ikke bør jeg vel slå vrak på en tapper ridder og kongesønn!»

(Cretién de Troyes: *Yvain Løveridderen*, oversatt av Olaug Berdal, Aschehoug 1986, s. 73 – 76)

Mye i ridderlitteraturen er videreføring fra helgenlitteraturen. Ridderne lider og dør for dyden og kjærligheten. De tåler utrolige prøvelser og utretter mirakler. Den skjønne og edle jomfruen er en åpenbaring av det gudommelige, og knefallet er et uttrykk for dette. Når ridderne ellers faller på kne, så er det som oftest for en konge, og kongen må jo også forstås som en legemliggjøring av guddommelige prinsipper. Den vanligste erfaringen de fleste ville hatt med knefall, må ha vært ved nattverden, da de i påsken gikk frem til alteret og falt på kne for å motta nattverdsbrødet – også et fysisk uttrykk for Guds nåde.

Scenen fra romanen kan leses som en ideell utgave av en mer alminnelig situasjon, der en mann forsøker å vinne en kvinnes interesse og tillit for å få hennes løfte om ekteskap. En kan leve seg inn i ridderens usikkerhet innledningsvis og hvordan han trenger å manne seg opp for oppgaven og den flørtende og utfordrende tonen i



ordvekslingen som utvikler seg mellom ridderen og fruene. Til slutt vinner han fruens hjerte med et heftig frembrytende verbalt utfall.

Ydmykhet som en dyd for prinser og krigere var noe ganske nytt, som denne sjangeren la stor vekt på. I de eldre helteeposene er ikke ydmykhet noen dyd og underkastelse er ikke en vei til seier. Men i ridderlitteraturen er ydmykhet og underkastelse gode handlinger, så fremt det er noe gudommelig man underkaster seg.

Du kneler for din dame når du mottar ditt ridderkall. Dette ble et fast motiv i ridderdiktingen. Her ser vi det i en av illustrasjonene i en samling av kjærlighetsdikt – minnesanger – fra Codex Manesse (1305–1340 Zürich). Manuskriptet inneholder 137 portretter av dikterne til sangene, alle som idealiserte riddere. I denne illustrasjonen kneler *Der Schenke von Limburg* for sin dame mens han mottar sin ridderhjelme og sitt ridderkall. Det at ridderen gjør knefall for adelsdamen inngår fortsatt i adlingsseremoniene i Storbritannia.

Men hva er forbindelsen mellom disse ridderromantiske knefallene og det at unge menn i dag faller på kne for damene sine når de frir? Hvor, når og hvordan ble det å falle på kne for damene en vanlig del av frierskikkene? Og når og hvordan ble dette vanlig i Norge? Hvis vi igjen griper til eskelokket med frierscenen fra Telemark tidlig på 1800-tallet, så ser det ikke ut som frieren er i ferd med å innta noen knestående stilling. At kneling ikke var noe vanlig innslag i frieriene på landsbygda i Norge vet vi også fra mange andre kilder. Hvordan friing og bryllup foregikk ute blant folket er et av temaene som har opptatt historikere, forfattere og folkelivsskildrere gjennom hele 1800-tallet, og hadde frierne pleid å knele, så hadde vi visst om det. Mot denne bakgrunnen tror jeg det er trygt å si at for det store flertallet av friere i Norge har det faktisk ikke vært vanlig å gå ned på kne før ved inngangen til 2000-tallet.

Usikkerheten kommer når vi vender oppmerksomheten mot skikkene til de som skrev historiene, romansene og folkelivsskildringene. For faktum er at vi vet mye mindre om skikk og bruk i dannede hjem på 1800-tallet: hvordan fridde godseierne, handelsborgerne og prestene? For ikke å snakke om studentene, dikterne og drømmerne? Dette burde noen undersøke nærmere. Jeg har gjort noen enkle søk i 1800-tallets skjønnlitteratur for å prøve å komme på sporet av galante friere.

I Bjørnsons renessansedrama *Maria Stuart av Skotland* fra 1864 kaster jarlen av Bothwell seg på kne når han frir til sin dronning, men så er jo dette også et historisk

drama satt i hoffmiljø. Det er ellers lett å tenke seg at å fri på kne kan ha vært vanlig i teateroppsetninger, også når det ikke står oppgitt i sceneanvisningene. På teateret må talehandlingene gjøres med store gester for at de skal være godt synlige. På samme måte som den adelige dikteren fra Limburg lot seg avbilde på kne for sin dame, under inspirasjon fra ridderromanene, kan det også godt hende at 1800-tallets romantiske unge menn kan ha falt på kne for sine damer etter forbilde fra teaterscener som har virket gripende på dem. I Bjørnsons mer modne og realistiske roman *På Guds veie* fra 1889 faller også hovedpersonen på kne for sin dame. Han befinner seg da i en moralsk krise og det bemerkes at han gjør noe han aldri har trodd han kom til å gjøre, for han har alltid foraktet elskere som i romaner og skuespill faller på kne.

Camilla Colletts roman *Amtmannens døtre* fra 1855 kan i grunnen leses som en håndbok i hvordan man ikke skal fri til en dame. På den ene siden har vi døgenikten og surehodet som kaster seg på kne for Sofie uten å se annet enn sine egne lidenskaper. På den andre siden har vi tørrpinnen som kommer med spørsmål om ekteskap gjennom en fortrolig samtale med Sofies foreldre. Midt mellom disse har vi mannen som skulle fridd, men som bare nesten frir, i en ganske vanlig samtale om estetikk, talekunst og musikk.

For de unge i dag vil jeg tro at påvirkningen fra film og tv må være viktig, selv om jeg sliter med å komme på mange filmer som på ramme alvor har en knelende frier. Det er vel, som hos Bjørnson, oftest i de historiske stykkene at frierne går på kne. Et eksempel jeg kommer på er filmatiseringen av Jane Austens *Stolthet og fordom* fra 2005, med Keira Knightley som Miss Elizabeth Bennett. I filmen bøyer både Mr. Darcy og Mr. Bigley kne når de frir. Jeg sjekket dette mot romanen fra 1813, og der holder de seg oppreist begge to.

Den knelende frieren er en gammel litterær klisje. På begynnelsen av 1600-tallet ble den gjort narr av etter alle kunstens regler i Miguel de Cervantes roman om den innbilt kjærlighetssyke selvutnevnte forsvareren av jomfruer og enker *Don Quijote*. Hvis ikke andre omstendigheter gjør situasjonen alvorlig, er det store sjanser for at den knelende frieren er en suspekt eller en komisk figur. Til tross for dette må bildet av den knelende frieren ha noe ved seg som gjør det så spennende at vi likevel fortsetter med å bruke det. Kan det være så enkelt som at spenningen ligger i å se den som skal være større og sterkere – mannen – bøye seg for den som skal være

mindre og svakere – kvinnen? Hvis vi nå legger historien til side, så er det klart at dette med knelingen er med på å gjøre frieriet til en handling utenom det vanlige.

Hukommelsesteknikk

Kan det være slik at mye av det folk gjør i forbindelse med frieri har sammenheng med at begivenheten skal være lett å huske? Vi spurte dere om når og hvor frieriet fant sted, og mange nøyer seg ikke med å oppgi årstallet, men viser samtidig at de husker både dato og klokkeslett. Her er en med en ekstra vri: dato og klokkeslett er valgt slik at tidspunktet blir helt unikt – og lett å huske:

Jeg ble fridd til av min mann på kvelden kl 22:10, 10/10/10. Han gikk ned på kne mens jeg satt i sofaen. Jeg gikk fortsatt på videregående og bodde på hybel. 45094 mann 1992 Hurdal

Her er en annen, som fester frieriet til en dato der samfunnet rundt gir støtte til hukommelsen:

Jeg ble fridd til samme kveld som daværende prins Håkon Magnus ble født. Dagen etterpå var det offentlig flagging og kanonskudd fra Akershus festning. Vi bodde på Lilleaker og dro til sentrum for å få forlovelsesringer som ble ferdig på rekordtid og satt på fingrene da skuddene startet. Vi feiret alene hjemme med god mat og rødvin om kvelden. Vi giftet oss i 1979 på bursdagen til Håkon Magnus, og har nå vært gift i 35 år og hatt offisiell flagging hver bryllupsdag. 45135 kvinne 1945 Oslo

Cappelens *Skikk og bruk* fra 1960 gjorde et poeng ut av at mange av de unge ikke husket når frieriet fant sted. Dette viser også flere av svarene fra 60-tallet. Her er ett:

Sidan eg var gift i 39 år (då døydde mannen min) må eg ha vore fridd til. Men korleis hugsar eg ikkje. Det undrar meg mykje! Men er hugsar godt at me kjøpte ringar. 45137 kvinne 1945 Førde

Hvis det ikke finnes noe som markerer frieriet som spesielt, da er det heller ikke sikkert at det kommer til å stå frem i hukommelsen som et bestemt punkt i livsløpet. I minnet lagres hverdagene over hverandre og uten markører og holdepunkt kan det være vanskelig å skille den ene dagen fra den andre. Å markere frieriet på en måte som synlig skiller det fra alle andre handlinger (mannen på kne), å gjøre det på en

måte som overrasker den det friske til, å gjøre det med et publikum, å gjøre det på et helt spesielt sted til en helt spesiell tid, kan være slike markeringer. Vi kan ta dette et skritt videre: hvis frieriet faktisk skal være med deg som et spesielt punkt gjennom resten av livet, så kan det være grunn til å velge tid og sted med omtanke.

Legger man litt ekstra flid i frieriet, blir det noe som kan minnes med kjærlighet resten av livet og det er noe jeg ville satt pris på selv. Man trenger ikke nødvendigvis gjøre det så ekstravagant, men gjerne skreddersy det litt etter det man vet at sin kjære liker/setter ekstra pris på. 45043 kvinne 1977 Bergen

Jeg har noen favorittsteder her i verden som hadde vært fine rammer for et privat øyeblikk. 45040 kvinne 1967 Oslo

I noen frierhistorier ser vi at frieren har valgt situasjonen med stor omhu. I andre ser vi det motsatte, at personen som har gått med planer om å fri, plutselig har befunnet seg i den rette situasjonen, og dermed har slått til.

Min venninne ble fridd til da hun og kjæresten gikk søndagstur. Han hadde lenge gått med ringen i lommen, men ikke turt å spørre før denne turen hvor de gikk langs sjøen. 45060 kvinne 1990 Bærum

Eg blei fridd til i september 2007 ved Nipedalsvannet i Bergen ein vakker kveld (hugsar ikkje dato eller dag, diverre ...). Me hadde allereie bestemt oss for å gifta oss, reint teoretisk, så kjæresten min var nokonlunde sikker på at eg kom til å svare ja. Augeblikket berre dukka opp, og så gjekk han ned på kne og fridde i solnedgangen. Eg svarte såklart ja! 45130 kvinne 1982 Ullensvang

Jeg så en gang et frieri. Det var andre gang jeg var på date med min nåværende kjæreste, og vi spaserte i Botanisk hage i Oslo. Vi satt på en benk ved en dam og så på endene. Så så vi et par som slo opp picnicledd og satte seg godt tilrette oppe på haugen, og vi pekte på dem og sa at det jo ikke er lov å sitte på plenene i hagen, og vi lurte på om noen patruljerte og om de kom til å bli fjernet. Kort tid etter så vi en vakt fra hagen som snakket med mannen litt på siden, og han gikk slukøret tilbake til jenta og de begynte å pakke sammen. Men mens hun sto og han samlet sammen ting fra knestående på bakken satte han plutselig frem et kne, og rakte armen opp mot henne. Vi så henne ta seg forundret til munnen, og at han reiste seg og de klemte lenge. Et frieri! Det var veldig spesielt å se det ganske private øyeblikket på den

måten, litt på avstand og helt uten at de enset oss. Veldig romantisk var det også.
45105 kvinne 1984 Oslo

Helt spesielle frierier har i tillegg det ved seg at de lett blir til fortellinger, og hvis noe er blitt til en fortelling som menneskene rundt deg gjerne forteller, da er fortellingen i aller høyeste grad med på å bevare minnet om hendelsen.

Jeg kjenner en dame som fridde på årsfesten i det lokale idrettslaget her. Det var overraskende og vakte stor begeistring blant både av han som det ble fridd til og de andre tilstedeværende. 45044 mann 1945 Rennesøy

Ei perifer venninne fridde til sin kjære via storskjerm på Ekstremsportveko på Voss, for ho var lei av å venta på at han skulle gjera det. 45130 kvinne 1982 Ullensvang

Men så er det ikke alle personer denne typen minner passer for. Den andre siden ved det å gjøre minner til gode historier, er at fortellingen kan forstyrre minnet. Dette er noe psykologer har forsket på. Hvis du har fortalt om en begivenhet noen ganger kan det snart bli umulig for deg å skille mellom begivenheten du opplevde og din egen fortelling om den samme begivenheten. Hvis du har et spesielt og godt minne, kanskje noe i retning av et hellig minne, så kan du ha gode grunner til å holde det for deg selv.

Då eg såg de ville ha svar på spørsmål om friing, fekk eg mest hug å svara slik moster gjorde for ca 60 år sidan då sonen masa på henne: "Mor, kva svara du då han får fridde til deg?" Moster ville ikkje ut med det, men sonen som var i 10 årsalderen då og litt av ein ertekrok, ville ikkje gje seg. "Mor, kan du ikkje seie kva du svara?" Mora vart lei av dette gnålet og sa til gutungen: "Å - no må du ikkje vera så nergående!" Kvikt sa guten: "Å, var det det du svara han får?" ... Sjølv har eg vore gift i snart 49 år og trefte mannen min for snart 50 år sidan. Altså har eg blitt fridd til, men det vil eg ha for meg sjølv. 45273 kvinne 1942 Sandnes

Mange typer friere - mange måter å fri på

I denne gjennomgangen har jeg lagt vekt på det moderne tradisjonelle frieriet, som mange unge i dag har bestemte oppfatninger om, med mannen på kne og ringen fremme. Det har vært morsomt å undersøke denne oppfatningen, for mange av innslagene folk tenker er tradisjonelle har ikke nødvendigvis en lang forankring i

lokal skikk og bruk. Samtidig skal vi passe oss for å overdrive, for det er slett ikke alle unge i dag som ønsker å gjøre det på denne måten og det er fortsatt de som tenker at det er like greit å gifte seg uten at noen trenger å fri. Som boken til Camilla Collett viste for nesten 200 år siden, så finnes det forskjellige typer friere og det finnes forskjellige måter å fri på. Svarene til dere NEG-meddelere viser jo dette til fulle, og her er det mye vi kunne trukket frem.

Det naturromantiske frieriet

Å fri utendørs i en skjønn naturstemning mener mange kan være en god måte å gjøre det på. Å fri på tur i skogen er kanskje noe typisk norsk, siden vi hører at det er få andre steder folk har en så sterk lidenskap for å gå på tur. Som vi ser av det siste eksempelet under, er det naturromantiske frieriet selvfølgelig også noe man kan drive med i andre land.

Jeg ble fridd til i 2008 et sted i Nordmarka i Oslo. Det var oktober og vi tok oss en tur med sjokolade og litt mat i sekken. Han surra oss inn imellom trærne utenfor stien – et sted vi ikke har klart å finne igjen – og jeg syntes han stressa litt med å finne et sted. Da jeg ville ha en ekstra bit med sjokolade ble jeg litt furten over at han la bort pakka, det var tross alt jeg som hadde tatt den med! Men så falt han på kne og spurte om jeg ville gifte meg med han. Den morgenen hadde jeg heldigvis tenkt for meg selv at hvis han frir en dag, vil jeg si ja, det er ham jeg vil dele livet mitt med. Ellers hadde jeg freaka ut! Men jeg sa ja og vi giftet oss på våren året etter. 45068 kvinne 1982 Oslo

En av mine sønner fridde til sin tilkomne ute på en liten holme som de kunne vade ut til i det solen gikk ned i havet. 45035 kvinne 1982 Oslo

Jeg har en venn fra Marokko som tok med seg kjæresten sin til hjemlandet. Tente massevis av levende lys i ørkenen og fridde i til henne der. Så vakkert og romantisk under stjernehimmel og med bare tær i ørkensanden. 45080 kvinne 1971 Sørum

Det slentrende frieriet

Kanskje også det slentrende frieriet, et frieri på en betongtrapp, til en skål Toro tomatsuppe, midt i dagliglivets strev og svette, også kan være et ganske typisk norsk frieri. Norske menn har vel ikke akkurat noe internasjonalt ry for å være superromantiske, og noe henger sikkert fremdeles i oss både av bondesamfunnets nøkterne standarder, av arbeiderbevegelsens egalitære samfunnssyn og av 70-tallets ritualekritikk.

Kommende mann til en syk, gravid kvinne: Nå som jeg har vist deg at jeg kan lage mat, nå kan vi vel gifte oss? 45050 kvinne 1964 Oslo

Min mann fridde til meg i 1996, da jeg var 25 år. Jeg hadde kommet hjem fra ballettrening svett og i joggebukser. Han overrasket med middag - vel han hadde laget tomatsuppe fra Toro - og hadde hatt i ekstra makaroni. Dermed ble suppa kompakt, altså som makaroni med litt rød tomat saus over. Dette har vi ledd mye av i ettertid. Uansett; han fridde til meg i vår lille hybel på Stovner. Vil du gifte deg med meg? Disse magiske orden kom over vårt arvede furukjøkkenbord og jeg svarte selvsagt ja. Vi planla bryllup til året etter og er gift den dag i dag. Var det romantisk? Nei overhodet ikke. Elsker jeg fortsatt mannen min? Ja han er den beste i verden for meg. 45080 kvinne 1971 Sørum

Vi var på utflukt til Drammen, der deler av folkebibliotekets samling skulle selges ut. Vi satt og spiste nista utenfor da han dro fram en bukett og spurte om jeg ville gifte meg med ham. Det ville jeg veldig gjerne! Og så fant han fram en stygg plastring. Egentlig hadde han noen arveringer på lur, men de lå i barndomshjemmet, så dem fikk vi seinere. 45032 kvinne 1980 Oslo

Det innpakkede frieriet

Heldigvis har vi også en trøst til den nervøse frieren, som kanskje ikke tør å fri ansikt til ansikt: Frieri med brev kan fungere fint, hvis man gjør det litt oppfinnsomt:

Min mormor jobbet som stuepike på Savoy hotell i Oslo. Hver gang hun skulle gjøre rent i et spesielt rom, var det en mann i nabobygget som vinket og veivet med armene. Etter å ha vinket og veivet med armene noen måneder, hadde de sitt første

stevnemøte. Min morfar fridde ved å lage en papirhatt av avispapir til min mormor. På den hatten hadde han skrevet sitt frieri. Først flere dager senere oppdaget min mormor frieriet ved en tilfeldighet. Hun svarte "ja". Min morfar fortalte senere at han trodde at hun ikke ville gifte seg med ham, siden det tok så lang tid før hun svarte. 45041 kvinne 1961 Asker

Broren min fridde til samboeren på en hestedrosjetur i New York. Han hadde laget et fotoalbum med ting de hadde gjort sammen, og som sluttet med et brev og et spørsmål om de skulle gifte seg. Hun sa ja, og de ble gift. 45035 kvinne 1982 Oslo

Nåvel, ikke alle som pakker inn frieriet er av den forsiktige typen.

Ei venninne var veldig opptatt av at hun ville ha et spesielt frieri, men visste at samboeren aldri ville finne på noe kreativt. Så hun fikk seg selv pakket inn i ei eske og fikk noen til å levere seg på jobben til kjæresten, for så å å fri. 45078 kvinne 1973 Stokke

Det mislykkede frieriet

Frieren som får ja, og som kan presentere bruden sin for alteret i kirken eller for byfogden i tinghuset, er en helt. Det vellykkede frieriet er en strålende begivenhet, men den forsmådde frieren er ikke mye å skryte av. I litteraturen er den forsmådde frieren en ynkelig og komisk skikkelse – kanskje truende, alltid latterlig. Frieren er sårbar, og det er vel noe av det som uttrykkes når frieren går ned på kne. Det er deg selv du tilbyr. Hvis du blir avslått, så er det virkelig DU som er blitt avslått.

Der er noe fint gammeldags over frieri: man erklærer sine ønsker og sine følelser – og uten å ha noen garanti for at man får det svaret man ønsker. Det krever mot og oppriktighet. 45125 mann 1954 Sveits

Det kan gå galt. Kanskje det ikke blir så romantisk som det var tenkt. Kanskje han/hun likevel ikke likte det på denne måten. Det blir jo som å gi en gave som ikke viser at du kjenner den andre, men avslører at du virkelig ikke har peiling. Kanskje har du misforstått tegnene og du er den eneste i dette paret som er klar for å bli smidd i Hymens lenker. På den annen side ser vi at det finnes mange måter å gjøre dette på og hvis du er klar for å fri burde det være mulig å finne en måte å gjøre det på som passer både for deg og dere. Bare ta mot til deg. Tross alt, hva er det verste

som kan skje? Du kan bli avvist av det ene mennesket som du gjerne vil dele resten av livet med. Alle planene og drømmene dine for fremtiden kan falle i grus. Da trenger de kanskje å falle i grus. Så kan du trøste deg med at det ikke nødvendigvis hadde hjulpet om du hadde fridd på den riktige måten.

Jeg er blitt fridd til flere ganger. En skikkelig kjøp en, pr brev, som var direkte vanskelig å få svart i det hele tatt (hvordan avslutter man et forhold og avviser et frier pr brev?) En veldig romantisk gang i øsende regn, med mann på kne, diamanter og vakre ord, som gjorde det umulig å si nei på stedet, så da gikk jeg rundt og var forlovet en stund. En übertradisjonell gang med middag, roser, ring og det hele, der det heldigvis var mulig å si nei uten at alt var for kleint. Jeg har aldri ønsket å gifte meg, alle tre menn har visst at jeg har store anføktelser i det spørsmålet, og alle tre er avsluttede kapitler for lengst og jeg har aldri giftet meg. 45095 kvinne 1975 Oslo

*God julehelg -
godt nytt år!*

Line Grønstad

Eli Irene Johnsen Chang

Ida Tolgensbakk

Kristin Østang

Audun Kjus

Norsk etnologisk gransking

Oslo 2015

ISBN 978-82-91161-42-6

ISBN 1500-0966